

10 Fågel Fenix

{biblink} Job 29:18

Fågel Fenix betyder Feniciska Fågeln. Eftersom Fenix (Foinix) i grekiskan också är benämningen på palmträdet, förekommer i antik konst avbildningar av Fågel Fenix ofta tillsammans med palmkvistar. Sådana bilder är vanliga i katakomberna, där de första kristna höll sina underjordiska gudstjänster och begravde sina döda. Som hemligt kristet kodtecken var det lämpligt. Det förekom i allmänna och hedniska sammanhang och om man använde det, behövde det inte betyda att man rörde sig som kristen. Ändå hade det för de kristna sin särskilda, dolda innebörd. Det heliga tecknets hemlighet var Kristi uppståndelse.

Fenicierna, purpurnäckans upptäckare och exploatörer, hade ett odlat färgsinne. Den rosa fjäderdräkten hos flamingo-fågeln tjusade dem, och de visste att omsätta också detta skönhetsvärde i pengar. Under sin storhetstid från omkr år 1200 f Kr fram till assyriernas framträngande år 677 hade de västra Medelhavets kuster under kontroll. Från Gades (= nuv Cadiz) på Spaniens västkust gjorde de handels- och upptäcktsfärder både söderut längs Afrikas kust och norrut utefter Europas. Skinn av flamingofåglar med fjäderskruden väl bevarad såldes till keltiska stammar i Britannien i utbyte mot det eftertraktade tennet, som behövdes för att av kopparn från Cypern (= Koppar-ön) få fram brons. Vår fornordiska sagovärld talar mycket om fjäderhamnar, och bland Kiviksgravens gestalter som rör sig i kultisk dans tycker man sig igenkänna människor i fågelhamn. Det kan ha varit fjäderfällor av flamingos, komna från feniciska hamnstäder.

Flamingon hör enligt zoologernas indelning till familjen Phoenicopter, vilket betyder Feniciska fåglarna. Och till flamingon tycks den urgamla sängen om Fågel Fenix vara knuten. Man tror att benämningen flamingo passar in på en fågel som själv förbränner sig i flammande lågor. Egentligen lär namnet flamingo språkligt sett inte ha med flammor att göra. Den spanska dansen flamenco kallas så därför att den anses ha kommit från Flandern. Spanien rådde ju länge med hård hand över Flandern, flamländarnas hemland. De eldiga spanjorerna tyckte att flamländarna rörde sig mycket gravitetiskt, och flamenco anses ge uttryck åt denna högtidliga och gravallvarliga stil. Men oavsett språkliga sammanhang känns det riktigt, att Fågel Fenix i flamingon fått en beteckning som åtminstone har ljudlighet med ordet flamma.

När Fågel Fenix blir gammal, så förtäljer sängen, reder han sig ett bo och tänder själv eld därpå för att dö i lågorna. Ur askan höjny Fågel Fenix. Eller — enligt andra varianter av sängen — i askan finns ett litet silverägg, ur vilket en ny Fågel Fenix kläcks för att i sin tur leva lika många hundra år som den förra. Alkemisternas för publik avsedda konster kan ha spelat in vid uppkomsten av varianten med ägget. De upphettade det röda färgämnet cinnober, som är kvicksilversulfid, tills det vackra röda pulvret försvann och efterlämnade en kvicksilverdroppe. Med sådana enkla experiment försökte alkemisterna hos de lättrogna underhålla föreställningen att de var ganska nära konsten att göra guld — de kunde ju redan göra silver.

Sägenvarianternas uppgifter om en Fågel Fenix' livslängd varierar. An sägs det att han lever i 500 år, än i 800, än i 1000. Av särskilt intresse är den egyptiska version som säger att fågeln lever i 1460 år, ett s k Fenix-år. Innan man begagnade sig av metoden att sätta in skott dagar, uppgick de timmar varmed ett solår översteg 365 dygn till 1/1460 av ett år.

Eller med andra ord, efter 1460 års förlopp hade man fått ett år till överlopps. Egyptierna påstod, att var gång ett Fenix-år inträffa flög Fågel Fenix till staden On, av grekerna kallad Heliopolis, och förbrände sig där för att återuppstå i förnygrad gestalt. Judiska rabbiner räknade med att 1460 år förlöt från syndaflo den till Israels uttåg under Moses och den första påsken. Om nu tiden från uttåget till vår tideräknings början skulle vara lika lång, så torde dessa rabbiner ha räknat med att Messias skulle födas vid den tid som blev vår tideräknings början.

De flesta forskare räknar med att uttåget skedde senare än år 1460 f Kr. Den förut nämnde Velikovski förlägger det i stället tidigare. Hur pass nära man kan komma året 1460, framgår av att Illustrerat Bibellexikon förlägger det till år 1448 f Kr.

I sängen om Fågel Fenix framgår det att den nya fågel, som uppstår ur bålet eller kläcks ur ägget, egentligen är den gamla i förny gestalt. Apostlarna lärde att Jesu kropp, som uppstod ur graven, var identisk med den som gravlades där, men att den framstod i förnyad och förhärligad gestalt. I den ur-kristna konsten står Fågel Fenix som symbol av den uppståndne Kristus, medan palmkvistarna på ömse sidor symboliserar seger och frid.

Under medeltiden kom sängen om Fågel Fenix och hans ägg att knytas till legenden om Gral och Gralsborgen, där världsägget förvarades. Denna knippa av föreställningar kom att få betydelse genom tiderna — Gralsriddarna spelar t ex en stor roll i Tennysons diktning och Wagners operor. Vad angår världsägget — jämför alkemisternas kvicksilverägg — så har det i våra dagar fått ny aktualitet genom den moderna teorin att universums materia från begynnelsen var sammanbakad i en enda klump, om man så vill ett världsägg, som sedan exploderade med den kända påföljden att alla universums himlakroppar är på väg från varandra ungefär som sprängskärvorna när man sprängt en sten. På tal om världsägget må nämnas, att när det i 1 M att Guds Ande svävade över vattnet, så återger ordet "svävade" det hebr merachäpät, som också kan betyda "ruvade".

Men länge nog har läsarna frågat, vad allt detta har att göra med den i rubriken angivna texten, Job 29:18. Jo, vår översättning "talrik som sanden" är omstridd. Uttrycket "som sanden" är i hebreiskan vanligt när det gäller att tala om ett stort antal medlemmar av en släkt eller ett folk men används aldrig som uttryck för lång tid — aldrig utom här. Det hebreiska ordet

för "sand" är chol. Samma ord är hos egyptierna benämning på Fågel Fenix. För en översättning som talar om en fågel talar den omständigheten, att Job talar om sitt "näste" med ett ord som betyder just fågelnäste. Flera exegeter anser det troligt, att Israel, som bott i Egypten i mer än 400 år, kände till chol som benämning på Fågel Fenix. Enligt dessa är det tänkbart, att Job här alltså säger: "I mitt fågelnäste skall jag få dö: mina dagar skola bliva många som Fågel Fenix' ".
I så fall sluter sig detta ställe skönt till det härliga — visserligen också omstridda — uppståndelsestället i Job 19:25: Dock, jag vet att min Förlossare lever, och han skall på sistone stå fram över stoftet. {/biblink}

Arbetsuppgiften

- 1 Ta genom uppslagsböcker eller historiska verk reda på mera om fenicierna.
- 2 Skaffa ur Bibeln fram uppgifter om relationerna mellan fenicierna och Israel. (Detta kanske lättast sker genom att i en konkordans slå upp t ex Hiram, Tyrus, Sidon).
- 3 Staden On-Heliopolis spelar en roll i den gammaltestamentlige patriarken Josefs historia. Ta reda på vilken.
- 4 Slå i en uppslagsbok upp Gral (eventuellt stavat Graal) och skaffa upplysningar om Gralsagorna.
- 5 Ta reda på Gral-motivets roll hos Tennyson, Wagner och Fröding.
- 6 Om någon gruppmedlem är bevandrad i medeltida litteratur, kan gruppen få en exposé över Gralsborgens roll som förvaringsrum för världsägget.
- 7 Om någon gruppmedlem är hemmastadd i astronomi och fysik, låt denna medlem informera om den moderna teorin om ett slags "världsägg".

Sven Danell: GAMMALTESTAMENTLIGA SYMBOLER